

AKP Hükümetinin Suriye Dış Politikasının 2011 Arap Baharı Sonrası Değişimi

İskender SERDAR

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

i.serdar06@hotmail.com

Özet

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Suriye Arap Cumhuriyeti arasında tarihten gelen sosyal, kültürel ve dini bağlar mevcuttur. Bundan dolayıdır ki Türkiye-Suriye münasebetlerinin kökenleri Osmanlı Devleti'ne kadar gitmektedir. Tarih boyunca devam eden bu münasebetler Hatay İli'nin 1939 yılında Suriye'den Türkiye topraklarına katılmasıyla gergin bir hal almıştır. 1939'dan günümüze kadar devam eden bu gerginlikler PKK'nın eğitim kampları meselesi, Fırat Nehri'nin suyu, kaçaķçılar...vb. gibi sorunlarla 2002 yılına kadar gelmiştir. Bu ilişkiler 2002 yılında iktidara gelen ve İslamcı bir kimliğe sahip olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile birlikte yeni bir döneme girmiştir. AKP hükümetinin ilk zamanlarında Suriye ile münasebetler iyileştirilmiş hatta ortak bakanlar kurulu yapılacak hale kadar gelmiştir. Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Beşsar Esad'a "kardeşim" diye hitap etmiş ve iki ülke arasındaki sınırların kaldırılması bile planlanmıştır. Suriye'de 2011 yılında Arap Baharı'nın da etkisiyle Esad rejimine karşı bir direniş başlamış ve bu iç savaşta AKP hükümeti önceki eylem ve söylemlerini tamamen bırakarak Esad rejimine karşı muhalifleri desteklemiştir. Muhaliflerin üç ay gibi çok kısa bir sürede galip geleceği varsayımı üzerine bina edilen bu ani politika değişikliğii uluslar arası camiada şaşkınlıkla karşılanmıştır. Bu çalışmada Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Suriye'ye yönelik dış politikasının seyri incelenerek; Suriye ile Türk hükümetinin genel problemleri aktarılacaktır. Gelinen aşamada Suriye'de yaşanan 2011 ve sonrası Arap Baharı'nın Türkiye ile olan siyasi ilişkilere etkisi değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Suriye, Arap Baharı, Dış Politika, Esad.

The Change of AKP Government's Foreign Policy towards Syria after 2011 Arab Spring

Abstract

There are social, cultural and religious relations between Turkish Republic and Syria Arab Republic. It's because of this that the Turkey-Syria relations' roots go back to Ottoman Empire. The relations have been going on during a long history became strained after Hatay's being a province of Turkey while it used to be Syria's province till 1939. These strained relations have been on stage with some problems such as PKK's training camps in Syria, the Euphrates River's water, smugglers...etc till 2002. These relations transformed into a new phase with Justice and Development Party's (AKP) (with an Islamic identity) coming to rule Turkey in 2002. In the first years of AKP, these relations became so good that Turkey and Syria organized a council of ministers cabinet together. That time's Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan addressed Esad as "my brother" and it was planned to remove the borders between the countries. In 2011 a resistance movement as a result of Arab Spring started in Syria and at this point AKP changed its politics sharply by supporting opponents. This sharp u turn policy based on the assumption that opponents will win within three months disappointed international community. In this study AKP's foreign policy for Syria will be examined by focusing on the problems between the countries. Additional to this, the effects of Arab Spring on Turkey-Syria relations will be evaluated.

Key word: Turkey, Syria, Arab Spring, Foreign Policy, Esad.

GİRİş

Türkiye ile Suriye arasında kadimden bugüne kadar devam eden çok önemli sosyal, kültürel ve dini bağlar mevcuttur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Suriye'nin bir Osmanlı vilayeti olması ve belli bir aşamadan sonra halkların birbirleriyle olan münasebetlerinin artık akrabalık seviyesine çıkması her iki ülke ve kültürün artık iç içe geçtiğinin de göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayıdır ki Türkiye- Suriye ilişkilerinin devletler bazındaki temsili ile halklar bazındaki temsili tarih boyunca hep farklılık arz etmiştir. Özellikle dini bayramlarda Türkiye-Suriye sınırında sınırın diğer tarafında kalan akrabaların birbirleriyle olan bayram ziyaretleri münasebetleri ve sınırda yaşanan izdihamlar buna en güzel örnektir. Dolayısıyla Türkiye-Suriye ilişkilerini ele alırken her zaman devletlerarasında olan resmi ilişkilerle halklar arasında ilişkileri ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir.

Bir ülkenin diğer ülkelere karşı belli kriterleri nazara alarak izlediği politikalar dış politika olarak adlandırılabilir. Ülkeler de genellikle dış politikalarını kendi ülke menfaatlerine göre belirlerler. Bundan dolaydır ki hiçbir ülke yoktur ki dış politikasını ülke menfaatlerine göre şekillendirmemiş olsun. Türkiye konumu gereği Batı'ya ve Doğu'ya komşudur. Bundan dolayı da Türkiye Avrupa'daki tek Müslüman devlet olmasının yanı sıra; Batılı olan bir Müslüman devlettir de aynı zamanda. Yani Türkiye Müslüman kimliğiyle Batılı değerleri mezc etmesini başarmış bir ülkedir. Bu iki bloktan başka bir de üçüncü yolu takip eden ülkeler mevcuttur. Dolayısıyla Türkiye bu üç bloğa karşı üç ayrı dış politika izlemek zorunda olan bir ülkedir.

Türkiye-Suriye ilişkileri tarihi geçmişi itibariyle kökleri en derinlerde olan ilişkiler arasında gösterilebilir. Gerek tarihi, gerek kültürel ve dini bağlar Türkiye- Suriye ilişkilerini diğer ülkelere göre daha özel kılmaktadır. Bundan dolaydır ki bu ilişkilerin bir benzeri İran'la söz konusu değildir. Çünkü Türkiye-Suriye ilişkileri sosyal tabanda yani halklar arasında çok sağlam ilişkilerle örülmüştür. Hatay İli'nin 1939 yılında Türkiye topraklarına katılmasıyla birlikte Türkiye-Suriye ilişkilerinde bazen belirgin bazen de gizli ama sürekli var olan gerginlikler var olmuştur. Bu gerginlikler Hafız Esad döneminde PKK'nın Suriye'de eğitim kamplarının varlığının tespitiyle daha da artmıştır. Suriye hükümetinden bu kampları kapatması istenmiş fakat Suriye bu isteği kabul etmemiştir. Buna mukabil Türkiye, Suriye'ye belli ambargolar uygulamış ve derken bu sıkıntılı ilişkiler 2002 yılın kadar süre gelmiştir.

2002 yılında iktidara gelen ve İslamcı bir kimliğe sahip olan Adalet ve Kalkınma Partisi(AKP) hükümeti ile birlikte bambaşka bir döneme girmiştir. AKP hükümeti ile Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad arasında tarihin o zamanına kadar görülmemiş bahar havası estirilmiştir. Bu ilişkiler o kadar ileri bir dereceye taşınmıştır ki dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan meslektaşı Beşşar Esad'a "*kardeşim*" diye hitap etmiştir. Her iki ülke bakanlar kurulu birlikte toplanmış ve iki ülke arasında sınırların kaldırılması bile gündeme gelmiştir. Önceleri "*sıfır sorun*" politikasının zaferi olarak görülen bu gelişmeler hayranlık ve şaşkınlıkla karışık bir ruh haliyle izlenmiştir. Ve derken 2011 yılında Arap Baharı'nın tersiyle Suriye'de muhalifler Esad rejimine karşı bir direniş hareketine girmişlerdir. Muhaliflerin üç ay gibi kısa bir sürede Esad rejimini devireceğini hesaplayan AKP hükümeti o ana kadar politikalarını bir kenara itmiş ve Suriye'de muhalifleri desteklemeye başlamıştır. Bu noktadan sonra gerginleşen Türkiye-Suriye ilişkileri; Türkiye'nin açıktan "*Özgür Suriye Ordusu*" adı verilen muhalifleri desteklemesi ve İstanbul'da onlara ev sahipliği yaparak Esad'ı devirme planları yapması ilişkilerin kopma noktasını teşkil etmiştir. Gelinen nokta itibariyle Türkiye'nin Suriye dış politikası çökmüş olup; muhaliflerle ilgili öngörülen hesaplar da doğru çıkmamıştır. Dolayısıyla uluslar arası aktörler ve realizmin çıktıları hesaba katılmadığı için Türkiye bölgede yalnızlığa itilmiş ve üç ay ömür biçilen Esad rejimi de aradan dört yıl geçmesine rağmen varlığını devam ettirmektedir.

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Genel Hatlarıyla Suriye

Suriye ya da resmî adıyla Suriye Arap Cumhuriyeti(UN,2009), *El-Cumhuriyyetü'l Arabiyyetü's Suriyya* Ortadoğu'da Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak ve Türkiye ile komşu bir ülkedir. Akdeniz'e kıyısı vardır. Başkenti ve en büyük şehri şam'dır. Suriye'nin toplam nüfusu resmi verilere göre 2004'te 17 milyon 921 bin kişiydi. Halep, Lazkiye, Humus diğer büyük şehirleridir.1963'ten beri ülke Baas Partisi tarafından yönetilmektedir; devletin başında 1970'ten beri Esad ailesinden biri olmuştur. Suriye'nin şimdiki devlet başkanı, ülkeyi 1970'ten öldüğu 2000 yılına kadar yöneten Hafız Esad'in oğlu Beşşar Esad'dir (Baath, 2007). 2011 yılının Mart ayında Ortadoğu'da yaşanan dalgalanmalardan etkilenerek sokağa dökülen

halk gösteriler düzenledi. Halkın reform istemesi ve onlarca kişinin ölümü sonucunda Muhammed Naci el-Otari'nin başbakanlık görevinde olduğu hükümet 29 Mart 2011 tarihinde istifa etti. Muhammed Naci el-Otari, hükümet kurulana kadar Beşşar Esed tarafından geçici olarak başbakan olarak atandı. Aynı gün başkent Şam başta olmak üzere pek çok şehirde on binlerce kişi hükümet yanlısı gösteriler düzenledi.

Suriye'nin etnik yapısı % 77-83 Arap ,% 7-8 Kürt ,% 5-6 Türk ,% 2 Ermeni,% 1 Çerkes,% 1 diğer, ayrıca Filistinli ve Iraklı mültecilerden oluşmaktadır. Suriye'deki dini gruplar, Sünni (% 74), Nusayri (% 12), Hıristiyan (% 10), Dürzî (% 3) ve az sayıda diğer Şii İslami hizipler (İsmailî, Câferî), çok az sayıda da Yahudi ve Yezidilerden(Ritter,2002) oluşmaktadır. Suriye, tarih boyunca Kenanlılar, İbraniler, Aramiler, Asurlular, Babilliler, Persler, Yunanlılar, Romalılar, Bizans, Emevîler, Abbâsîler, Eyyubiler, Selçuklular, Memlûklular, Haçlılar ve Osmanlı Devleti tarafından yönetilmiştir. Başkenti Şam Emevi İmparatorluğu'nun merkezi ve Memlûk Devleti'nin bölgesel yönetim merkeziydi. Şam, 1260 yılında Memlûk Sultanlığının başkenti olmuş, 1400 yılında, Timur tarafından saldırıya uğrayıp yok edilmiştir. 1517'de Osmanlı egemenliğine girmiş ve tam 403 sene boyunca Osmanlı tarafından yönetilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı yönetiminden çıkmıştır. 1920'den 1946'ya kadar Fransa yönetiminde kalmıştır (Okur,2009:137-156). 1946'daki bağımsızlık ilânından sonra (UN, 2013), 1958 Şubat'ında, Mısır ile Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Ama bu birliktelik, ancak 3 yıl sürmüştür ve iki ülke 1961 yılında ayrılmışlardır. Suriye, Altı Gün Savaşı'nda Golan Tepeleri' ni kaybetmiştir. İsrail, 1981 yılında burayı, tek taraflı olarak ilhâk etmiştir. Bu işgal, bugün hâlâ iki ülke arasında sorundur.

1.2.Tarihten Günümüze Türkiye-Suriye İlişkileri

Suriye-Türkiye ilişkileri, coğrafi ve tarihsel ortaklıkları bulunan Suriye Arap Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası ikili ilişkileri ve politikaları (MFA, 2013), tarihsel süreçte genellikle gergin geçmiştir. Türkiye'ye göre Suriye teröre ev sahipliği yaptığı, su kaynaklarının paylaşımında sorun çıkardığı ve coğrafi olarak Türk toprak bütünlüğüne müdahalede bulunduğu için "düşman" ülke iken; Suriye'ye göre de Türkiye su kaynaklarını adil paylaşmadığı, batı ülkelerinin destekçisi olduğu, kendi toprakları (Hatay) üzerinde hak iddia ettiği için düşmandı(Sayın, 2010). 1998 yılında Adana Antlaşması'nın imzalanması ile olumlu yönde gelişen ilişkiler 2011 yılında Suriye İç Savaşı'nın patlak vermesi ile tekrar yerini gerginliğe bırakmıştır. 1998 ve 2011 arasındaki oniki yıllık dönem Suriye-Türkiye ilişkilerinin tek olumlu dönemidir (Kuyaş, 2012).

1930'lu yıllarda Türkiye'nin Fransa mandasındaki Suriye sınırlarında bulunan Hatay üzerinde hak iddia etmesi ile başlayan gerginlik Güneydoğu Anadolu Projesi'nin yürürlüğe girmesi sonrasında ortaya çıkan su anlaşmazlıkları ile daha da artmış; Suriye hükümetinin AB, BM ile NATO'nun terörist örgüt olarak kabul ettiği PKK ve ASALA 'ya destek vermesiyle tepe noktasına ulaşmıştır. İlişkiler, Ekim 1998'de Suriye'nin PKK lideri Abdullah Öcalan'ı sınır dışı ettiğini duyurması sonrası düzelme sürecine girmiştir. Fakat Suriye İç Savaşı sırasında Türkiye'nin Suriyeli muhaliflere destek vermesi nedeniyle iki ülke ilişkileri tekrar gerilmiş ve diplomatik ilişkiler askıya alınmıştır(Anadolu Ajansı, 2012). Haziran 2012'de bir Türk jetinin Suriye tarafından düşürülmesinin ardından ise Türkiye NATO'ya acil toplanma çağrısı yapmıştır. 2012'nin ekim ayında Suriye'den Türkiye'ye top mermisi atılması sonrasında ise Türkiye, Suriye sınırına MIM-104 Patriot tipi savunma füzeleri konuşlandırmıştır(Erdem, 2013). 2013'ün eylül ayında ise bir Suriye helikopteri sınırı ihlâl ettiği gerekçesiyle Türk jetleri tarafından düşürülmüştür.

Suriye ve Türkiye arasındaki gerginlik Türkiye'nin Hatay'ı topraklarına katma politikasına ağırlık vermesiyle başlamıştır. Osmanlı idarî yapılanmasında Halep Vilayeti sınırlarında yer alan bölge 20 Ekim 1921 yılındaki Ankara Anlaşması ile Fransızlara bırakılmış, Fransa da Ankara Hükümeti'nin isteği üzerine halkın %39'unu Türklerin oluşturduğu bölgeye ayrı bir statü tanımıştır. Anlaşma ile birlikte kurulan bu özerk bölgeye de İskenderun Sancağı adı verilmiştir (Sofuoğlu, 2012).

Türkiye kurulduktan dokuz yıl sonra, 1931 genel seçimlerinde bölgede yaşayan birkaç Türkün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağımsız milletvekili olarak alınmasıyla ilhak politikası daha da güçlenmiştir. Suriye'nin bağımsızlığına giden yolun ilk adımı olarak Fransa ile Suriye arasında 1936'da imzalanan anlaşmanın bir benzerinin Hatay için de uygulanmasını isteyen Türkiye bu isteği reddedilince Milletler

Cemiyeti'ne başvurmuştur (Kuyaş, 2012). Aynı dönemde Avrupa'da yeni bir savaşa gidildiğine dair işaretlerin artmasının da etkisiyle Milletler Cemiyeti Türkiye'yi haklı bulmuş ve bölgenin "ayrı bir birim" olduğuna dair bir karar almıştır (Duman, 2012). Cemiyetin bu kararı almasındaki en önemli neden ise Türkiye'nin olası bir savaş durumunda Almanya'nın müttefiki olmasını engellemek arzusudur. Hatay'ın Suriye'den ayrı bir birim kabul edilmesinden sonra Türk Ordusu ilk kez 5 Temmuz 1938 tarihinde şükrü Kanatlı komutasında şehre giriş yapmıştır.

Milletler Cemiyeti'nin kararı sonrasında bağımsız bir devlet olma yoluna giren Hatay, 2 Eylül 1938'de Fransız hkimiyetindeki Suriye mandasından bağımsızlığını kazanarak Hatay Devleti kurulmuş ve kırk milletvekilinin seçileceği Hatay Millet Meclisi oluşturulmuştur (Kuyaş, 2012). Seçimler sonucu kırk kişilik mecliste yirmi iki koltuk edinen Türkler, meclisten Türkiye'de uygulanan kanunları birer birer geçirerek Suriye ve Fransa'nın Hatay zerindeki etkilerini azaltacak düzenlemeleri hızlandırmıştır (Duman, 2012).

23 Haziran 1939 tarihinde Fransa Türkiye'nin isteklerini kabul etmiş, bölge üzerinde kendisine tanınmış olan yetkileri hukuk yoldan ve kayıtsız şartsız Türkiye'ye devretmiştir. 29 Haziran 1939'da ise Hatay Millet Meclisi yapılan oylama ile Türkiye'ye katılma kararı almıştır. 29 Haziran'da başlayan süreç Türkiye tarafından ildeki Fransız şirketlerinin satın alınması, Hatay Vilayeti 'nin kurulması ile devam etmiş ve 23 Temmuz 1939 sabahı son Fransız askerî birliğinin de ilden ayrılmasıyla tamamlanmıştır. Resmen 29 Haziran 1939, fiilen ise 23 Temmuz 1939 günü gerçekleşen bu öz-ilhak Suriye tarafından kabul edilmemiştir. Suriye halen haritalarda Hatay'ı kendi toprağı olarak göstermeye devam etmektedir (Morris, 2005:203-227).

Türkiye 90'lı yıllarda Suriye'yi; Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve NATO gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra birçok ülkenin de terör rgt olarak kabul ettiği PKK adına Türkiye'de saldırılar düzenlemeleri için Kürt militanlar yetiştirmek, Alois Brunner'i de bunun için istihdam etmekle suçlamış ve Suriye'yi kınamıştır (Breitman, 2009:161).

PKK lideri Abdullah calan'ın şam'da tespit edilmesi ise ülkeler arasında yeni bir kriz başlatmıştır. Bu kriz neredeyse tüm 90'lı yıllar boyunca sürmüştür. Özellikle 90'lı yılların ikinci yarısında ise iyice kızışmıştır. Suriye'nin calan'ı barındırmasına cevap olarak Türk Hükümeti İsrail ile işbirliğine gitmiş, Fırat ve Dicle nehirlerinin debisini azaltarak Suriye'ye giden su oranını azaltmıştır. Türkiye'nin bu hamlelerine karşılık ise Suriye Yunanistan ile askerî işbirliğine gitmiştir. Bu olayın ardından Türkiye çok sert bir tutum sergileyerek calan'ın sınır dışı edilmesini istemiş, ülkeye nota vermiş, aksi halde askerî müdahale tehdidinde bulunmuş ve iki ülke savaşın eşiğine gelmiştir (Kuyaş, 2012). Türkiye'nin baskısı sonucu Abdullah calan Suriye'den sınır dışı edilmiştir. Bu olaydan sonra iki ülke arasında 20 Ekim 1998'de Adana Anlaşması imzalanmış ve teröre karşı işbirliği yapılarak Güvenlik işbirliği Komisyonu kurulmuştur. Adana Anlaşması ile iki ülke askerî bir çatışmanın eşiğinden dönmüştür (Aras, 2009).

1.3.AKP Hükümetinin Suriye ile İlk Bağlantıları

Köklü tarihi, kültürel ve insani bağları paylaştığımız ve 911 km ortak kara sınırına sahip olduğumuz Suriye'de, 2011 yılı Mart ayından bu yana devam eden ve çok sayıda masum insanın hayatına mal olan olaylar, gerek Suriye'nin, gerek ikili ilişkilerimizin, gerekse bölgemizin gündemini yeniden belirlemiştir. Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve birliğinin korunması, ülkede akan kanın durması ve Suriye halkının meşru taleplerinin karşılanmasına yönelik demokratik reform ve dönüşüm sürecinin barışçıl bir şekilde sonuçlandırılması, Suriye'deki gelişmeler karşısında ülkemizin ilk günden bu yana izlediği politikanın temel parametrelerini oluşturmaktadır.

1998'deki Adana Antlaşması ile düzelmeye başlayan Suriye-Türkiye ilişkileri 2002 yılında Türkiye'de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin komşularla sıfır sorun politikasını uygulamaya koymasıyla daha da sıcaklaşmıştır.

Suriye'nin Ankara'daki Türkiye büyükelçiliğinin yanı sıra İstanbul ve Gaziantep'te de birer konsolosluğu bulunmaktadır. Türkiye'nin ise şam'da büyükelçiliği ve Halep'te de konsolosluğu vardır. Fakat Suriye'deki iç savaş sırasında iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler kopmuş, Türkiye Suriye'deki büyükelçisini geri çekerek ülkedeki diplomatik faaliyetlerini askıya almıştır. Halep Konsolosluğu ise

Serdar, İ., AKP Hükümetinin Suriye Dış Politikasının 2011 Arap Baharı Sonrası Değişimi

Suriye'deki Türk vatandaşlara yardımcı olabilmek için halen faaliyettedir. Ayrıca Türkiye hükümeti 30 Mayıs 2012'de Suriyeli diplomatları ülkeden kovmuş ve 15 Kasım günü de Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonunu Suriye halkının tek meşru temsilcisi olarak tanımıştır. Her iki ülke de Akdeniz İçin Birlik'e tam üyedir. Ayrıca Suriye'nin 14 Ağustos 2012 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı'ndaki üyeliğinin askıya alınmasına kadar her iki ülke de bu örgüte tam üyeydiler.

2.AKP'NİN ARAP BAHARI SONRASI SURİYE İLİŞKİLERİ

2.1.Arap Baharının Ortaya Çıkışı

2010 yılında başlayan Arap Bahar'ından etkilenen ülkelerden birisi olan Suriye'de 26 Ocak 2011 tarihinde iktidar karşıtı gösteriler düzenlenmeye başlamış, 15 Mart günü ise gösteriler ulusal çapta yayılmış ve iktidarı tehdit eder duruma gelmiştir. Batı ülkelerinin de desteğiyle örgütlü bir koalisyon halini alan Beşar Esad muhalifleri ile Beşar Esad iktidarı arasında çatışmalar başlamıştır.

Libya ve Tunus'ta "Bahar" olarak adlandırılan sürecin etkisiyle ağırlıklı olarak İslami, hatta radikal İslami eğilimlerin iktidar şansı buldukları tüm dünya tarafından izlendi. Tunus ve Libya'daki iktidar değişikliklerinin halkın iradesi ve fiili mücadelesi sonucunda gerçekleşmediğini, tam aksine "Batılı güçlerin" fiili müdahalesi sonucunda adı anılan ülkelerdeki rejimlerin yıkıldığı bilinen bir gerçek. "Bahar Devrimleri" halkasının bir diğer önemli ayağı olan Mısır'da ise işler sanıldığı kadar kolay sonuçlanmadı. Mübarek'in devrilmesi, Müslüman Kardeşler olarak bilinen İhvan hareketinin yüzde elliye yakın bir oyla iktidara gelmesiyle sonuçlandı.

Cumhurbaşkanı Beşar Esad'ın iktidara gelmesinden hemen sonra Suriye'de demokratikleşme, insan hakları ve ifade özgürlüğü alanlarında kısa süren nispi bir açılım dönemi yaşanmıştır. "Şam Baharı" olarak adlandırılan bu dönemde, Ulusal İlerici Cephe içinde yer almayan grup ve partilerin kamuya açık toplantılar düzenlemelerine ve farklı görüşler seslendirmelerine imkân tanınmıştır. Ancak, bu dönem 2001 Şubat ayında iki bağımsız milletvekilinin (Mumin Homsî ve Riad Seif) siyasi reformlar talep etmeleri nedeniyle "yasadışı olarak Anayasayı değiştirmeye teşebbüs suçu"ndan yargılanarak hapse atılmalarıyla sona ermiştir. Bu tarihten itibaren, Cumhurbaşkanı Esad, Suriye'nin dış politikada karşılaştığı sorunları da ileri sürerek siyasi reformları bir kenara bırakmış ve ekonomik alanda tedrici reformlara yönelmiştir. Diğer yandan, ülkede demokrasi ve reform talep eden çok sayıda muhalif, 2005 Ekim ayında "Şam Deklarasyonu"nu imzalamışlar, ancak bu muhaliflerden bir kısmı daha sonra hapse atılmış, bir kısmı ise ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

2.2.AKP Hükümetinin Suriye Dış Politikasının 2011 Arap Baharı Sonrası Seyri

2011 yılı başında Tunus ve Mısır'da başlayan ve "Arap Baharı" olarak adlandırılan demokrasi ve değişim rüzgârı, Suriye'yi de derinden etkilemiştir. 2011 senesine geldiğimizde ise popüler kullanımıyla tüm Arap coğrafyasında domino etkisiyle yayılan halk hareketleri Suriye'ye çoktan sıçramıştı. Farklı toplumsal tabanlardan beslenen muhalefet dinamiklerinin Esad rejimine karşı giriştikleri silahlı hak arama serüveni bu gün itibarıyla neredeyse üç yılı geride bırakmış durumda. Fakat esas soru, "demokrasi" adına otoriter bir rejime silah kullanmak suretiyle muhalefet etmeye çalışan güçlerin, Esad yönetiminden daha demokratik bir alternatif olabilecekleri konusundaki soru işaretleri mevcuttur (Öz, 1996).

Suriye'de halkın özlemini duyduğu hak ve özgürlüklere sahip olma amacıyla başlattığı ve ilk olarak Daraa'da meydana gelen gösteriler, 16 Mart 2011 tarihinden itibaren ülke geneline yayılmış, güvenlik kuvvetlerinin ve paramiliter güçlerin (Golkar, 2012) (Şebbiha) başvurdukları şiddetin etkisiyle Suriye kendisini kırılması zor bir şiddet sarmalının içerisinde bulmuştur. Bölgesel ve uluslararası alanda ihtilafın barışçıl bir şekilde çözümlenebilmesini teminen ortaya konan çeşitli plan ve yol haritalarını uygulamaya yanaşmayan rejim, daha özgür ve demokratik bir Suriye özleminde beslenen meşru talep ve beklentileri dile getiren halkı, ülkenin barış ve istikrarını bozmayı amaçlayan teröristler olarak nitelendirilmiş ve sorunları şiddet kullanarak bastırma yoluna gitmiştir. Barışçıl göstericilerin üzerine ateş açmak suretiyle başlattığı şiddet politikasını, bilahare tank, çok namlulu roketatar ve top gibi ağır silahlar kullanarak tırmandıran rejim, savaş uçakları ve helikopterle havadan yaptığı bombardımanlar ve balistik füze saldırılarıyla da yerleşim yerlerini ayırım gözetmeksizin vurmuştur. Bununla da

yetinmeyen rejimin, 21 Ağustos 2013 tarihinde şam'ın kırsal bölgelerine yönelik düzenlediği saldırılarda kimyasal silah kullanması sonucunda, aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu 1.400'ün üzerinde kişi hayatını kaybetmiş, 5.000'nin üzerinde kişi ise yaralanmıştır. 21 Ağustos tarihi bu bağlamda Suriye ve insanlık tarihine kara bir leke olarak işlenmiştir. Rejimin şiddetinin yol açtığı kıyım ve tahribat neticesinde, 200 bine yakın Suriyeli hayatını kaybetmiş, yaklaşık 6,5 milyon kişi ülke içinde yerlerinden edilmiş, yardıma muhtaç kişilerin sayısının 9 milyona ulaşmış, komşu ülkelere sığınan Suriyelilerin sayısının 2,5 milyonu aşmış, 150 milyar Dolarlık ekonomik tahribat ise trajedinin vahametini daha da artırmıştır. Bölgesel ve uluslararası güvenlik ve barış açısından ciddi bir tehdit oluşturmayı sürdüren ve aradan geçen üç yılı aşkın sürede insanlık suçu işlemekte sınır tanımadığını da defalarca kanıtlayan rejim, halkın ve uluslararası toplum nezdinde meşruiyetini yitirmiştir. Bu bağlamda, halkın meşru talepleri doğrultusunda, Suriye'nin yeniden inşasına ilişkin geçiş sürecinde sorumluluk alacak etkin ve kapsayıcı bir muhalefetin ortaya çıkması yönünde beklenti ve çabalar doğrultusunda, ülkemizin de öncülüğünde teşkil edilen Suriye Halkının Dostları Grubu'nun Aralık 2012'de Marakeş'te düzenlenen dördüncü toplantısında, Suriye Ulusal Koalisyonu, 114 ülke ve 13 uluslararası kuruluş tarafından Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanınmıştır.

Libya ve Tunus'ta "Bahar" olarak adlandırılan sürecin etkisiyle ağırlıklı olarak İslami, hatta radikal İslami eğilimlerin iktidar şansı buldukları tüm dünya tarafından izlendi. Tunus ve Libya'daki iktidar değişikliklerinin halkın iradesi ve fiili mücadelesi sonucunda gerçektelemediğini, tam aksine "Batılı güçlerin" fiili müdahalesi sonucunda adı anılan ülkelerdeki rejimlerin yıkıldığı bilinen bir gerçektir. "Bahar Devrimleri" halkasının bir diğer önemli ayağı olan Mısır'da ise işler sanıldığı kadar kolay sonuçlanmadı. Mübarek'in devrilmesi, Müslüman Kardeşler olarak bilinen İhvan hareketinin yüzde elliye yakın bir oyla iktidara gelmesiyle sonuçlandı. Beklenenin aksine yıllarca İngiliz hegemonyası altında kalmış, akabinde otoriter bir başkanlık sistemine dayalı cumhuriyet sultanı altında yönetilmiş Mısır, refaha kavuşmadı. şüphesiz bir geçiş süreci bekleniyordu ve olması da gerekiyordu. Fakat halkın oylarının yarısından fazlasını alan İhvan hareketi çok uzun süre iktidarda kalamadı. 3 Temmuz 2013 tarihinde Genelkurmay Başkanı Ebdülfettah El Sisi liderliğindeki ordu, İhvan hareketine karşı askeri darbe gerçekteleştirdi ve seçilen Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi gözaltına alındı. Laik, gayrimüslim ve ülkedeki diğer azınlık grupların desteğini alan General Sisi ile İhvan hareketi yanlıları arasında 3 Temmuz'dan bu yana şiddetli çatışmalar devam etmektedir.

Askeri yönetimin aldığı katı önlemlerle İhvan yanlılarının etkinliği kırılmaya çalışılmakta fakat Müsüman Kardeşlerin de çok erken pes etmeyeceği gelişmelerden rahatlıkla anlaşılıyor. Sonuç olarak ne Mübarek'in devrilmesi ne de İhvan hareketinin seçimleri kazanması, beklenen "Bahar" etkisini yaratmaya yetmedi Mısır'da. Kısa süre zarfında Mısır'ı güneşli günlerin beklediğini söylemek de iyimser bir politik analizin ötesine geçmeyecektir. Arap Baharı'nın bir türlü bitmediği ve kısa zamanda da biteceğe pek benzemeyen son pratik sahası Suriye oldu. Suriye'de B.Esad rejimine karşı başlatılan ve 2,5 yılı geride bırakan silahlı muhalefet henüz bir sonuç elde etmiş değil. İsyanların başladığı diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi Suriye'nin de bir demokrasi timsali olmadığı gerçeği de herkesin malumu olan bir konudur.

2.3.AKP Hükümetinin Son Dönemlerdeki Suriye Politikası

Türkiye'nin geçmişten süregelen batı ülkelerine yakın ve doğu ülkelerine mesafeli olan yaklaşımı terk edilmiş, doğu ülkeleriyle de batı ülkeleriyle olduğu kadar sıkı ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım dış politikanın batı yerine farklı alternatif eksenler üzerine inşa edilmesi sonucu gelişmiştir. Komşularıyla ilişkilerini daha da sıkılaştırmak isteyen Türkiye'nin düşünce değişimi Suriye'de de olumlu bir şekilde karşılanmıştır(Ayhan, 2009). Suriye'nin dünyaya açılan kapısı konumunda bulunan Türkiye İsrail ve Suriye arasında arabuluculuk yapmış, Lübnan devlet başkanlığı krizinde yapıcı rol oynamış ve Suriye'nin koruması altında bulunan Hamas odaklı İsrail-Filistin sorunun çözümlünde önemli rol oynamıştır (Kızılköyün,2011).

2003'te Irak'ın işgali sonrası bölgedeki ortak güvenlik kaygıları Türkiye ve Suriye işbirliğini derinleştirmiştir(Ayhan, 2009). Irak'ın parçalanmasının iç istikrarlarını olumsuz etkileyeceği kaygısını paylaşan her iki ülke, İran'ı da içine alacak şekilde yakınlaşmaya başlamıştır. Ancak Suriye açısından

Irak'ın parçalanmasının yanı sıra ABD'nin Irak'taki askeri varlığı daha büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. Böylece Irak politikasının temelini "Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması" yerine "ABD'nin Irak'ta başarısızlığa uğratılması" oturmuştur. Temelde farklı konular yatmasına rağmen iki ülkenin de Irak'taki durumu kendi güvenliklerine karşı tehdit olarak algılaması yakınlaşmaya neden olmuştur (Oytun, 2009). ABD'nin Irak'a girmesiyle beraber Suriye'nin Irak Kürtleri ile ilişkilerinde de değişim yaşanmıştır. Daha önceleri Suriye'nin Saddam Hüseyin yönetimine karşı desteklediği Iraklı Kürt gruplar işgal sonrası ABD'nin Irak'taki en yakın müttefiki olmuş, bu da Irak'taki Kürt grupları Suriye açısından desteklenebilir bir araç olarak kullanabilmenin ötesinde tehdit pozisyonuna sokmuştur (Taşpınar, 2012). 2004 yılında Kamışlı'da yaşanan Kürt ayaklanması Suriye'nin bu algısını körüklemiştir. Bütün bunlar Suriye'yi ve Türkiye'yi bölgedeki Kürt hareketlere karşı mücadele noktasında yakınlaştırmıştır (Dağ, 2012).

Siyasî nedenlerin yanında ekonomik ortaklık da ilişkilerin olumlu yönde gelişmesine fayda sağlamıştır. Türkiye'nin uyguladığı karşılıklı ekonomik bağımlılığının yaratılması politikası iki ülkenin daha sıkı ekonomik ortaklık kurmasına ön ayak olmuştur (Davutoğlu, 2008:85). Irak Savaşı sonrasında etkin olduğu Irak pazarını kaybeden, ABD'nin 2003 yılında uygulamaya başladığı ekonomik ambargo, Hariri suikastı sonucu Körfez ülkelerinden gelen sermayenin kesilmesi Suriye'yi İran pazarına mahkûm etmiştir (Togay, 2010). Ticaret yapmakta ve yatırım çekmekte zorlanan Suriye, ekonomik çıkış açısından Türkiye'ye daha fazla önem vermeye başlamıştır. Türkiye ise ekonomik istikrar ve büyümenin sürmesi çerçevesinde Orta Doğu pazarını Türk mallarına açma arzusuyla Suriye'ye önem vermiştir (Oytun, 2009). 2004 yılında her iki ülke arasında serbest ticaret anlaşması imzalanmış, iki ülke arasındaki ticaret hacmi 2.000.000.000\$ düzeyine ulaşmıştır.

Suriye ve Türkiye arasındaki işbirliği siyasi ve ekonomik alanlarla sınırlı kalmamış, enerji alanında da ortak projeler geliştirilmiştir. Arap Boru Hattı(Önal, 2006), ortak petrol arama şirketlerinin kurulması, petrol ürünlerinin değişimi (Togay, 2010) ve uygulamaya geçirilemeyen nükleer enerji işbirliği projeleri bunlardan birkaçıdır. 27 Nisan 2009 tarihinde açılışı yapılan 9. Uluslararası Savunma Sanayi Fuarı (IDEF'09) sırasında ise Suriye Savunma Bakanı Hasan Türkmeni ve Türkiye Millî Savunma Bakanı Vecdi Gönül arasında sanayi işbirliği anlaşması imzalanmıştır. 27 Nisan ve 29 Nisan 2010 tarihleri arasında ikinci ortak askerî tatbikat yapılmıştır. Türkiye'nin ev sahipliğinde Kilis'teki Yüksektepe ve İnanlı sınır karakollarında icra edilen tatbikata Türkiye'den iki Suriye'den ise bir sınır birliği katılmıştır. Bu tatbikat aynı zamanda iki ülke arasındaki son askerî ortak harekettir.

a) 2007 Yılı ve Sonrasında Türk Hükümetinin Suriye ile Siyasi İlişkilerinin Seyri

Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 2007 yılında Türkiye'ye gelen Suriye Cumhurbaşkanı Beşar Esad'ın daveti sonucu 15 Mayıs 2009 tarihinde Suriye'yi ziyaret etmiştir. Bu, Türkiye'den Suriye'ye cumhurbaşkanlığı düzeyinde gerçekleşen ilk ziyarettir. Abdullah Gül, Suriye'deki ikinci gününde Halep'i de ziyaret ederek aynı zamanda bu şehre giden ilk Türkiye cumhurbaşkanı olmuştur. Ziyaret sırasında Türk heyetinde Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay da bulunmaktaydı. İkili ilişkiler bağlamında ekonomi, enerji ve ulaşımda işbirliği konularının görüşüldüğü ziyaretin öne çıkan konusu ise ekonomi olmuştur (Oytun, 2009). Bunların yanında enerji alanındaki işbirliğinin derinleşerek devamı ve ulaşım konusunda yeni işbirliği olanakları da tartışılmıştır.

Esad hükümetinin muhalifler üzerine yaptığı Haziran 2011 Cisir eş Şuğur operasyonundan kaçan 3.000 dolayında Suriyeli Türkiye'ye sığınmıştır (Chulov, 2011). Bu olay sonrasında Anadolu Ajansı'na açıklamalarda bulunan Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan "Suriye'nin yaptığı kabul edilemez, bu bir vahşettir." demecini vermiş ve ikinci bir Hama Katliamı yaşanmaması konusunda Suriye'yi uyarmıştır. Ek olarak tüm ticari ilişkiler de askıya alınmıştır. 9 Ağustos 2011 tarihinde Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Suriye'ye giderek Beşar Esad ile altı saat süren bir görüşmede bulunmuştur (Akyol, 2011). The Guardian politika yazarı Simon Tisdall'ın köşesinde yer verdiği yazıda Birleşik Krallık'ın, Davutoğlu aracılığıyla Esad'a mesaj ilettiği iddia edilmiştir (Tisdall, 2012). Davutoğlu ise görüşmede yalnızca Türkiye'nin taleplerini ilettiğini, Esad'dan ise "Suriye'nin teröristlerle [muhaliflerle] mücadeleden vazgeçmeyeceği" cevabını aldığını belirtmiştir.

9 Nisan 2012 tarihinde Kilis'in Suriye sınırına yakın bölgesinde Esad güçleri ile muhalifler arasında çatışma çıkmış, muhaliflerin Türkiye'ye doğru kaçması karşısında Esad güçleri de Türkiye sınırına doğru ateş açmış ve olaylarda bir Türk vatandaşı da yaralanmıştır. 25 Mayıs 2012 tarihinde Esad güçleri tarafından gerçekleştirilen Hule Katliamı sonrasında ise Türkiye Dışışleri Bakanlığı'nın internet sitesi üzerinden bir açıklama yapılmıştır. Bu operasyon nedeniyle Türkiye, Suriye'ye nota vererek tüm diplomatik ilişkilerin askıya alındığını ve Suriyeli diplomatların sınırdışı edileceğini duyurmuştur. Ağustos 2012'de BBC tarafından yayınlanan bir haberde Suriyeli muhaliflerin Türkiye'nin Adana ilçesindeki bir eğitim kampında eğitilip Suriye'ye gönderildiği iddia edilmiştir. The Independent muhabiri Robert Frisk ise Halep'te Esad güçlerine karşı çarpışan muhaliflerin arasında Türk militanların da yer aldığını belgelemiştir (Frisk, 2012). Suriye ise Türkiye'yi ülkeye yasadışı yollardan giren silahlı oluşumları desteklemekle suçlamıştır. 29 Ağustos 2012 tarihinde Suriye devlet televizyonunda açıklama yapan Beşar Esad, Türk yetkilileri cahillikle suçlamış ve politikacıların tutumunun Türk halkına olan olumlu bakışını değiştirmeyeceğini belirtmiştir.

Aralık 2012'de Türkiye, Suriye sınırına MIM-104 Patriot füzeleri yerleştirmek için NATO'ya başvurmuştur. Sadece savunma amacıyla kullanılacağı garantisi verilen füzelerin yerleştirilme isteği ise NATO tarafından kabul edilmiştir. ABD, Almanya ve Hollanda'nın gönderdiği ilk parti füzeler Adana, Kahramanmaraş ve Gaziantep'e konuşlandırılarak (Özalp, 2013) 26 Ocak 2013 tarihinde devreye girmiştir. Bu durum Rusya tarafından endişeyle karşılansa Türkiye füze savunma sisteminin görev süresinin bir yıl daha uzatılmasını talep etmiş ve bu talep kabul edilmiştir.

11 şubat 2013 tarihinde Özgür Suriye Ordusu kontrolündeki Türkiye-Suriye sınırında bulunan Cilvegözü Sınır Kapısı'nda gerçekleştirilen bombalı araç saldırısında dördü Türk vatandaşı olmak üzere on dört kişi ölmüş, otuz kişi yaralanmıştır. Olay ardından Suriye Hükümeti yetkilileri bölgenin kontrolünün Özgür Suriye Ordusu'na ait olduğunu işaret ederek saldırıdan muhalifleri sorumlu tutmuş, Suriye Ulusal Konseyi Başkanı George Sabra ise saldırının Suriye Hükümetince yapıldığını iddia etmiştir. Olaydan bir ay sonra saldırı ile ilgili olduğu düşünölen sekiz kişi gözaltına alınmış, bunlardan dördü Suriye vatandaşı, biri Türk vatandaşı olmak üzere beş kişi adliyeye sevk edilmiştir. İçişleri Bakanı Muammer Güler zanlıların Suriye istihbaratı ve ordusu ile bağlantılarının olduğunu iddia etmiştir (Akin, 2012).

2 Ocak 2014'te Hatay'da durdurulan ve Suriye'ye insani yardım taşıdığı iddia edilen İHH İnsani Yardım Vakfı'na ait bir tırda yapılan aramada mühimmat, hücum yelekleri, elektronik cihazlar gibi askerî ekipmanlar olduğu tespit edilmiştir (Kızılkoyun, 2014). Türkiye İçişleri Bakanı Efan Ala tırda askerî ekipmanlar bulunduğunu reddetmemiş, malzemelerin Suriye Türkmenlerine yardım amacıyla gönderildiğini iddia etmiştir. Suriye Türkmenleri tarafı ise tırın içindekiler hakkında bir bilgi sahibi olmadıklarını açıklamışlardır (İnan, 2014). Ertesi gün ise tırdaki malzemelerin Millî İstihbarat Teşkilatı tarafından devlet sırrı olarak sınıflandırıldığı bildirilmiştir (Alkaç, 2014). Olayı takip eden günlerde tırı aramak isteyen ve durduran polisler ile savcının görev yerleri değiştirilmiştir.

22 Haziran 2012 günü silahsız Türk F-4 savaş uçağının Suriye tarafından dūřürölmesi iki ülke arasında yeni bir kriz başlamıştır (İçgen, 2012). Uçağın dūřüröldüęü gün akşam saatlerinde Türkiye Bařbakan Yardımcısı Bülent Arınç yaptığı basın toplantısında uçağın Suriye tarafından dūřüröldüęünü açıklamıştır. Suriye hükümet sözcüsü ise vurdukları savaş uçağının Türk uçağı olduğunun farkında olmadıklarını ve sadece hava sahaslarını ihlal eden "kimliği belirsiz" bir uçağa karşı meşru egemenlik haklarını kullandıklarını ifade etmiştir. Türkiye ise uçağın kısa süreliğine Suriye hava sahasına girmiş olduğunu kabul etmekle beraber uluslararası hava sahasında vurulduğunu savunmuştur. Suriye'ye resmî bir protesto çeken Türkiye NATO'ya toplanma çağırısı yapmıştır. NATO tarafından "kabul edilemez" olarak yorumlanan olayda örgüt Türkiye'ye olan desteğini ifade etmiştir. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ise bu olaydan sonra Suriye'ye karşı olan algılarının değiştiğini ve Esad rejiminin artık Türkiye için bir tehdit haline geldiğini belirtmiştir. 3 Temmuz 2012 tarihinde Suriye Cumhurbaşkanı Beřar Esad olay hakkında ilk kez konuşmuştur. Uçağı uçaksavar bataryası ile vurduklarını, uçağın Türkiye'ye ait olduğu vurulduktan sonra öğrendiklerini belirtmiş ve "%100 keşke dūřürmeseydik diyorum" sözleriyle pişmanlığını dile getirmiştir. Dūřürölen uçağın pilotlarının cesetleri ise ancak 4 Temmuz 2012 tarihinde bulunabilmiştir. Bu olay sonrasında Türkiye angajman kurallarını

yenilemiş, Suriye tarafından sınıra yaklaşan her askerî unsurun tehdit olarak değerlendirilip hedef muamelesi görmeye başlayacağı açıklanmıştır.

b) 11 Mayıs 2013 Reyhanlı'da Yaşananların Etkisi

11 Mayıs 2013 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde 15 dakika arayla iki bombalı saldırı gerçekleşmiştir. Resmî verilere göre 51 kişinin ölümüne, 155 kişinin yaralanmasına; resmî olmayan iddialara göre 150'den fazla kişinin ölümüne ve geniş çapta mal kaybına yol açan saldırı Türkiye tarihindeki en ağır bombalı terör saldırısı olarak kayıtlara geçmiştir. Saldırının ertesinde Türkiye Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç ve İçişleri Bakanı Muammer Güler saldırının Suriye istihbarat birimi Muhaberat tarafından yapıldığını iddia etse de Suriye bu iddiaları reddetmiştir. Saldırıdan aylar sonra medyada Irak ve Şam İslam Devleti'nin saldırıları üstlendiği haberleri yer almış Emniyet Genel Müdürlüğü yaptığı basın duyurusu ile bu haberleri yalanlamış ve saldırıların Suriye Hükümeti desteğiyle yapıldığını belirtmiştir. Saldırı ile ilgili hazırlanan iddianamede ise saldırının son eylemini 1983'te gerçekleştiren THKP-C Acilciler'in lideri ve halen Suriye İç Savaşı'nda rejim saflarında savaşan Suriye Direnişi adlı örgütün lideri Mihraç Ural ile Muhaberat tarafından ortaklaşa yapıldığı tespiti yer almıştır. Bu iddianame üzerine açıklama yapan Suriye Enformasyon Bakanı Ümran el Zubi durumun delil üretmekten başka bir şey olmadığını belirterek suçlamaları reddetmiş ve saldırının sorumlusu olarak Türkiye Hükümeti'ni göstermiştir. Mihraç Ural da Suriye gibi iddiaları reddetmiştir (Arslan, 2013).

RedHack tarafından 22 Mayıs 2013 günü kamuoyuna sunulan Jandarma İstihbarat Daire Başkanlığı'na ait gizli belgeler ise Reyhanlı saldırısından yaklaşık bir ay önce El Nusra Cephesi'nin bir saldırı hazırlığı konusunda yetkililerin istihbaratının olduğunu göstermektedir. Belgelere göre silahlı Suriye muhalefeti örgütü El Nusra'nın üç araca Türkiye'ye yönelik bir eylemde kullanmak üzere bomba düzeneği yerleştirdiği 25 Nisan 2013 tarihinde Türk istihbaratı tarafından biliniyordu. Belgelerle ilgili açıklama yapan Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ise belgelerin güvenilirliğini reddetmemiştir. Türkiye İçişleri Bakanlığı ise bir açıklama yayınlarak belgelerin Reyhanlı ilçesindeki patlamayla hiçbir ilgisinin olmadığını, başka bir terör örgütü tarafından planlanan farklı bir terör eylemine ilişkin hazırlıkları kapsadığı belirtmiştir. Haziran ayında El Nusra Cephesi Başmüftüsü Şeyh Ebu Merya el Kahtani imzasıyla yayınlanan bir açıklamada Reyhanlı saldırısını gerçekleştirdikleri yönündeki iddialar yalanlanmıştır.

Ayrıca Suriye Hükümeti ve Suriye muhalefeti taraflarının her ikisi de saldırıyı kınamışlardır. Saldırının gerçekleştiği ilk gün Reyhanlı Sulh Ceza Mahkemesi'nin talebiyle medyaya yayın yasağı konmuştur ve yasak halen sürmektedir. Saldırıyla ilgili olarak 32 şüpheli gözaltına alınmış bunlardan 20'si tutuklanmıştır. Soruşturmadaki tüm şüpheliler Türk vatandaşdır ve soruşturmada saldırının arkasında Nasır Eski Ocak liderliğinde Muhaberat bağlantılı bir silahlı grup olduğu iddiası üzerinde durulmaktadır. Soruşturmanın bir numaralı zanlısı Nasır Eski Ocak emniyet ifadesinde saldırıyı yaptıklarını itiraf etmiştir (Erdam, 2013).

c) 16 Eylül 2013 Suriye helikopterinin düşürülmesi

16 Eylül 2013 günü Suriye'ye ait Mi-17 tipi bir helikopter sınır ihlali yaptığı gerekçesiyle Türk savaş uçakları tarafından düşürülmüştür. Türkiye Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre Suriye helikopteri sınıra yaklaşık 48 kilometre mesafede iken üssü Diyarbakır'da bulunan Birleştirilmiş Kontrol İhbar Merkezi tarafından takibe alınmış, yapılan uyarılara rağmen sınırı 2 kilometre ihlal etmesi nedeniyle Türk jetinin düşürülmesi sonrası değişen angajman kurallarına uyularak düşürülmüştür. Suriye Genelkurmay Başkanlığı ise yaptığı açıklamada helikopterin Türk jetleri tarafından düşürüldüğünü onaylamıştır. Yapılan açıklamada helikopterin Lazkiye kırsalı Bedama bölgesi üzerinde Türkiye sınırından giren muhalifleri izlemekte iken teknik bir aksaklık sonucu Türkiye sınırlarına girdiği de doğrulanmış fakat askerî bir görevi olmayan helikopterin hemen Suriye sınırına geri döndüğü ifade edilmiştir. Açıklamanın devamında helikopterin düşürülmesini aceleci bir karar olarak niteleyen Suriye Genelkurmay Başkanlığı bu durumu Türkiye Hükümeti'nin Suriye'ye karşı olan düşmanca tutumunun bir sonucu olduğunu ifade etmiştir.

Helikopter Suriye'de muhaliflerin kontrolündeki bir bölgeye düşmüş, helikopterden atlayan üç personelden ikisi ölmüş biri ise Özgür Suriye Ordusu tarafından rehin alınmıştır. Rehin alınan pilot ertesi gün Özgür Suriye Ordusu militanlarınca kafası kesilerek öldürölmüştür.

d) 23 Mart 2014 Suriye savaş uçağının düşürölmesi

23 Mart 2014 tarihinde Suriye'ye ait bir MiG-23 savaş uçağı Türkiye tarafından düşürölmüştür. Türkiye Genelkurmay Başkanlığının açıklamasına göre Birleştirilmiş Kontrol İhbar Merkezi tarafından Hatay sınırına 80 deniz mili kala izlemeye alınan iki Suriye savaş uçağı sınıra 10 deniz mili mesafeden itibaren Türk hava sahasına yaklaştığına ilişkin dört kez ikaz edilmiş fakat ikinci uçak uyarıyı dikkate almayarak Türk hava sahasına girmiş, yaklaşık 1 kilometre kadar da hava sahasını ihlal etmiştir. Daha sonra batıya doğru yönelerek 1.5 kilometre kadar Türk hava sahasında uçmaya devam eden uçak bu esnada bölgede hava devriye görevinde bulunan Türkiye'ye ait bir F-16 savaş uçağından 13.14'de Suriye uçağına füze atılmış ve isabet alan Suriye savaş uçağı sınırın 1200 metre güneyindeki Keseb kasabasına düşmüştür. Suriye Arap Haber Ajansı ise Türkiye'nin verdiği bilgileri yalanlayarak vurulan uçağın Türkiye hava sahasında olmadığını, Lazkiye üzerinde muhalif kuvvetlere karşı bir hava harekâtında olduğunu açıklamıştır. Yine aynı açıklamada vurulan savaş uçağı pilotunun paraşütle atlayarak kurtulmayı başardığı da açıklanmıştır. Ertesi gün açıklama yapan uçağın pilotu da Suriye Arap Haber Ajansı'nı doğrulayarak Türkiye sınırından 7 kilometre uzakta olduğunu, vurulduğu sırada da üsse geri dönmeye hazırlandığını açıklamıştır.

Uçağın vurulması hakkında açıklama yapan dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan konuyu "Eğer sen benim hava sahamı ihlal edecek olursan bundan sonra bizim tokadımız ağır olur." şeklinde yorumlarken; Suriye Dışışleri ve Gurbetçiler Bakanlığı ise uçağın düşürölmelerini "Suriye Arap Cumhuriyetinin egemenliğine ve topraklarına eşi benzeri olmayan ve hiçbir geçerli nedeni bulunmayan düşmancıl bir askeri saldırı" olarak tanımlamıştır.

3- SURİYE'DEKİ İÇ KARIŐIKLIđININ TÜRK HÜKÜMETİNE YANSIMASI

Suriye'deki ihtilafın başlangıcından çok önce, halkın demokrasi, hürriyet, insan hakları, iyi yönetim ve hukukun üstünlüğu gibi evrensel değerlere sahip olma özlemi karşısında gerekli adımların atılması ve reformların zamanlıca gerçekteştirilerek geçiş sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanması amacıyla, Suriye'deki yönetime her seviyede müteaddit kereler samimi telkinlerde bulunulmuştur. Ancak, Esad rejimi, halkın meşru taleplerini silah zoruyla bastırmaya çalışarak, ülkeyi gün geçtikçe daha da derinleşen bir bunalıma sürüklemiştir. Fiilen meşruyetini kaybetmiş bulunan ve sivil halka karşı kimyasal silah kullanılması da dâhil olmak üzere iktidara tutunmak için her yola başvurmakta beis görmeyen rejimin, ayırım gözetmeksizin sürdürmekte olduğu şiddet eylemleri sonucunda 200 bine yakın Suriyeli hayatını kaybetmiştir. Bu sayı her geçen gün artmaya devam etmektedir. Ülke içinde yerlerinden edilmiş 6,5 milyon kişinin durumu, yardıma muhtaç kişilerin sayısının 9 milyonu, komşu ülkelere sığınan Suriyelilerin sayısının ise 2,5 milyonu aşması ve 150 milyar Dolara ulaşan ekonomik tahribat, bu trajedinin vahametini daha da artırmaktadır.

Ülkemiz, bir yandan rejimin zulmünden kaçan Suriyelilerin yaralarının sarılması için gerekli insani yardımı sağlamakta, diğer yandan da Suriye'deki ihtilafın en kısa zamanda barışçıl bir şekilde sona erdirilmesi amacıyla uluslararası camiayla işbirliği ve eşgüdüm halinde girişimlerini sürdürmektedir. Bu çerçevede, Suriye'deki şiddet ortamından kaçarak ülkemize gelen ve geçici koruma altına alınan Suriyelilerin sayısı 700 bini aşmıştır. Bu kişilerin 220 bin kadarı ülkemizdeki 22 barınma merkezinde misafir edilmektedir. Bu bağlamda yaptığımız harcamalar 2,5 milyar ABD Doları civarındadır. Öte yandan, Suriye içinde yerlerinden edilmiş ve yardıma muhtaç kişiler için Kızılay tarafından sınırın sıfır noktasında insani yardım çalışmaları yürütölmektedir.

Suriye halkıyla dayanışmasını sürdüren ülkemiz, insani ve vicdani sorumluluğunu yerine getirerek, bu zor günlerinde Suriyeli vatandaşların acılarını bir nebze olsun azaltabilmek için imkânları dâhilinde her türlü yardımı sağlamaktadır. Bununla birlikte, boyutları her geçen gün ağırlaşan bu insani krize Suriye sınırları içerisinde çözümler bulunması önem taşımaktadır. Bunun için, başta BM Güvenlik Konseyi olmak

üzere, uluslararası toplumun üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerektiği her vesileyle vurgulanmaktadır.

İhtilafa barışçıl bir çözüm bulunabilmesi amacıyla bugüne kadar yürütülen tüm uluslararası girişimlerde aktif olarak yer alan ülkemiz, Suriye’de yaşanan mezalimin daha da tırmanmasını ve komşu ülkelere daha fazla yayılmasını engellemek amacıyla, çözüm sürecini olabildiğince hızlandırmak yönünde gerekli her türlü yapıcı çabayı sarf etmektedir. Bu bağlamda ülkemiz, Suriye Halkının Dostları Grubu üyesi ülkelerle istişarelerini sürdürmüş, ihtilafa bölgesel sahiplenme çerçevesinde çözüm üretilmesi için tüm bölge ülkeleriyle temaslarını yoğunlaştırmış ve BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu'nun Suriye konusunda harekete geçmesi için yapılan girişimlerde öncü rol oynamıştır.

SONUÇ VE GERLENDİRME

Türk Hükümetinin de etkin katkılarıyla sürdürülen uluslararası girişimler neticesinde, Suriye’deki ihtilafın çözümü amacıyla düzenlenen Suriye Uluslararası Konferansı'nın (Cenevre-II) açılışı, 22 Ocak 2014 tarihinde İsviçre'nin Montrö kentinde BM Genel Sekreteri'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Sayın Bakanımız başkanlığında bir heyetle katılım sağlanan ve 30 Haziran 2012 tarihinde Cenevre’de düzenlenen "Suriye Eylem Grubu" toplantısının devamı niteliğini taşıyan Konferansa, rejim ve muhalefet heyetlerinin yanısıra, ülkemizin de aralarında bulunduğu toplam 39 ülke ile Arap Ligi, AB ve İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından iştirak edilmiştir. Montrö’de gerçekleştirilen açılışın ardından, muhalefet ve rejim heyetleri arasında BM/AL Suriye Ortak Özel Temsilcisi Brahimi arabuluculuğunda 24-31 Ocak 2014 tarihlerinde Cenevre’de gerçekleştirilen dolaylı görüşmelerin ilk turunda ağırlıklı olarak gündem üzerinde durulmuş ve görüşmelerden somut bir sonuç alınamamıştır (Ballout, 2013). Dolaylı görüşmelerin 10-15 Şubat 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilen ikinci turunda da taraflar gündeme ilişkin tutumlarını korumuşlar, bu çerçevede rejim heyeti terörle mücadele, muhalefet ise Geçiş Yönetimi konularının öncelikli olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Rejimin uzlaşmaz tutumu ve Cenevre Bildirisi temelinde siyasi geçiş hedefini reddeden yaklaşımı nedeniyle görüşmelerde ilerleme sağlanamamıştır. BM ve Arap Ligi'nin Suriye Ortak Özel Temsilcisi Brahimi, 13-14 Mart 2014 tarihlerinde BM Güvenlik Konseyi ve BM Genel Kurulu'nda verdiği brifinglerde, rejimin Cenevre II sürecindeki uzlaşmaz ve katı duruşuna dikkat çekmiş, müzakere sürecinde muhalefet heyeti üyelerine karşı aldığı bazı yasal önlemlerin müzakerelere gölge düşürdüğünü belirtmiştir.

Suriye'deki insani durum hakkında Avustralya, Lüksemburg ve Ürdün tarafından BM Güvenlik Konseyi'ne sunulan karar tasarısı, Konsey'in 22 Şubat 2014 tarihinde gerçekleştirdiği açık oturumda oybirliği ile kabul edilmiştir. 2139 sayılı Karar, gecikmiş olmakla birlikte, gerek Güvenlik Konseyi'nde Suriye’deki ihtilaf konusunda oybirliğiyle alınan ilk karar olması, gerek tüm kesimler açısından bağlayıcı nitelik taşıması, en önemlisi de Suriye halkının yaralarının bir an evvel sarılabilmesi bağlamında atılmış olumlu bir adımdır. Bununla birlikte, Karara ivedilikle işlerlik kazandırılması ve kararın ihlali halinde gerekli yaptırımların zaman kaybedilmeden uygulanması elzemdir. Bu çerçevede, kuşatmaların derhal kaldırılması, sivillere yönelik saldırılara son verilmesi, sınır-ötesi yardım operasyonlarının sevkiyat açısından elverişli tüm sınır kapılarından gecikmeksizin ve herhangi bir engellemeye maruz kalmadan icra edilmesi önem taşımaktadır. Söz konusu karar çerçevesinde, BM'nin Türkiye'den Suriye'ye ilk sınır ötesi yardımı 20 Mart 2014 tarihinde Nusaybin sınırı üzerinden Kamışlı 'ya geçen konvoyla gerçekleştirilmiştir.

Suriye’de üç yıla yakın bir süredir devam eden iç savaşta 120 binden fazla insan hayatını kaybederken 4 milyondan fazla insan kendi ülkesinde yerlerinden edilmiş ve 2 milyon insan başka ülkelerde mülteci konumuna düşmüştür. Mültecilerin yarısından fazlası 18 yaşın altındadır. Kimyasal silahların kesin bir şekilde kullanıldığının tespit edilmesi rejim, muhalefet ve uluslararası toplumun pozisyonlarında değişikliğe neden olmuştur (Han, 2013). Nihayetinde Suriye’deki ihtilafın barışçıl şekilde nihai bir çözüme kavuşabilmesi için öncelikle, rejimin şiddet ve baskı politikalarına son vermesi ve yöneticilerin bir an önce görevlerini terk etmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alkaç, F. (3 Ocak 2014). Krize Yol Açan TIR'ın yükü 'Devlet sırrı'.<http://www.hurriyet.com.tr>

Akın, A. (11 Mart 2012). Bombalı Saldırısı Yapanlar Yakalandı. <http://www.hurriyet.com.tr>

Akyol, K. (9 Ağustos 2011). Şam'da Kritik Görüşme. <http://www.bbc.co.uk>

Aras, B. (23 Eylül 2009). Suriye ile Yeni Dönem. <http://www.setav.org>

Arslan, R. (13 Mayıs 2013). Reyhanlı Saldırıları: 7 Soruda Olup Bitenler. <http://www.bbc.co.uk>

Ayhan, V.(2011). Türkiye ve Arap Birliği'nin Suriye'ye Yaptırım Kararları ve Olası Sonuçları. <http://www.impr.org.tr>

Ayhan, V. (Kasım 2009). Türkiye Suriye İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi. <http://www.orsam.org.tr>

[Ballout, M. & Goode, A. \(14 Ağustos 2013\). Geneva II Conference on Syria, http://www.al-monitor.com](http://www.al-monitor.com)

Breitman, R. (2005). *US Intelligence and the Nazis*. Cambridge University Press

SETAV, (3 Şubat 2012). Suriye'de Aktörler: Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya. <http://www.setav.org>

Chulov, M. (7 Haziran 2011). Syrian Town Empties as Government Tanks Mass Outside. <http://www.theguardian.com>

Dağ, M. (9 Nisan 2012). Beşar Esad Dönemi Suriye Kürtleri 2000- 2012. <http://www.erusam.com>

Davutoğlu, A. (2008). Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007. *Insight Turkey*, 10(1), 77-96.

Duman, Ç.(2008). Hatay Millet Meclisi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Erdem, N. (7 Kasım 2013). Saldırıdan önce Esad'la görüşme. <http://www.sabah.com.tr>

Erdem, N. (27 Ocak 2013). İlk Patriot devrede. <http://www.sabah.com.tr>

Frisk,R.(21 Ağustos 2012). Halep'te savaşan Türk Militanlar. <http://www.bbc.co.uk>

Golkar, S. (2012). Paramilitarization of the Economy: The Case of Iran's Basij Militia. *Armed Forces & Society*, 0095327X12437687.

Han,A.K., (Eylül 2013). Suriye'de Kimyasal Silah Kullanımı: Gerçekten bir "Oyun Dönüştürücü" mü? <http://www.orsam.org.tr>

Serdar, İ., AKP Hükümetinin Suriye Dış Politikasının 2011 Arap Baharı Sonrası Değişimi

İçgen, L. (22 Haziran 2012). Suriye, Türk savaş uçağını düşürdü! <http://www.gazetevatan.com>

İnan, M. (3 Ocak 2014). İçinde Ne Olduğunu Bizde Bilmiyoruz. <http://www.gazetevatan.com>

Kızılkoyun, F. (17 Ocak 2011). Erdoğan, Lübnan krizi için devrede. <http://www.t24.com.tr>

Kızılkoyun, F. (2 Ocak 2014). Hatay'da silah yüklü TIR sırrı. <http://www.hurriyet.com.tr>

Kuyaş, A. (Ağustos 2012). Türkiye-Suriye: 80 yıllık tehlikeli ilişki. [NTV Tarih](http://www.ntv.com.tr) (43): 81, 8

Mercan, M. H. (2010). Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikası'nda Süreklilik ve Değişim. *Akademik Orta Dogu*, 4(2).

Okur, M. A. (2009). Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası. *Bilig, Kış*, (48).

Morris, C. (2014). *The new Turkey: The quiet revolution on the edge of Europe*. Granta Books.

Oytun, O. (Haziran 2009). Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Şam Ziyareti Işığında Türkiye-Suriye İlişkileri. <http://www.orsam.org.tr>

Önal, C. (20 Mart 2006). Mısır-Türkiye gaz hattı bölgeye barış getirecek. <http://www.zaman.com.tr>

Özalp, G. (26 Ocak 2012). Patriot Sistemlerinin İlk Bölümü Devrede. <http://www.m.amerikaninsesi.com>

Öz, E. (1996). *Otoriterizm ve siyaset: Türkiye'de Tek-Parti Rejimi ve Siyasal Katılma, 1923-1945*. Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım.

Party, B. (2012). From Wikipedia, the Free Encyclopedia.

Report of the Commission Entrusted by the Council with the Study of the Frontier between Syria and Iraq". (7 Kasım 2013). <http://www.wdl.org/en/item/400/>

Ritter, R. M. (Ed.). (2003). *The Oxford Style Manual* (Vol. 373). Oxford: Oxford University Press.

Sayın, Y. (28 Mart 2010). Türkiye-Suriye İlişkilerinin Stratejik Derinliği. <http://www.orsam.org.tr>

Sofuoğlu, A. (29 Ağustos 2012). Arşiv Belgeleri Işığında Sancak (Hatay)'ın Bağımsızlık Sürecinin İlk Aşaması ve Türkiye. <http://www.atam.gov.tr>

Süler, B. (2012). Suriye'de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi. <http://www.akademikortadogu.com>

Taşpınar, Ö. (30 Temmuz 2012). Kürt Meselesi ve Suriye. <http://www.sabah.com.tr>

Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi, Sayı 1, s.12-25.

Tisdall, S. (8 Ağustos 2012). İngiltere'nin Suriye'ye iletmediği mesajı Türkiye verecek.
<http://www.bbc.co.uk>

Togay,Z. (14 Mayıs 2010). Beşar Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri.
<http://www.orsam.org.tr>

United Nations. Department of Economic. (2005). *World Population Prospects: The 2004 Revision. Sex and age distribution of the world population* (Vol. 2). United Nations Publications.

Yılmaz, M.E. (Haziran 2011). Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması.
<http://www.orsam.org.tr>